

Podlaskie – na pierwszej linii bezpieczeństwa Europy

ŁUKASZ PROKORYM
Marszałek Województwa Podlaskiego

Przełom bezpieczeństwa, którego Europa doświadcza od 2014 roku, a szczególnie od pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę w 2022 roku, zmienił znaczenie wschodniej granicy Unii Europejskiej i NATO. To, co przez lata postrzegano głównie jako przestrzeń kontaktu, wymiany i integracji, stało się dziś obszarem koncentracji ryzyk militarnych, hybrydowych, migracyjnych i infrastrukturalnych. W tej nowej rzeczywistości województwo podlaskie przestaje być peryferium, a staje się jednym z kluczowych regionów europejskiego bezpieczeństwa, w którym w praktyce weryfikuje się skuteczność państwa, wiarygodność wspólnoty europejskiej i realna zdolność do łączenia ochrony granic z ochroną wartości, na których zbudowana jest Unia.

Przełom jako kategoria analityczna

Pojęcie przełomu w naukach o bezpieczeństwie oznacza jakościową zmianę środowiska strategicznego – tak głęboką, że dotychczasowe modele zarządzania ryzykiem i planowania obronnego tracą adekwatność. Polska doświadcza takiego przełomu od 2014 roku, kiedy aneksja Krymu i destabilizacja Donbasu

Przełom w obszarze bezpieczeństwa zaczyna się wtedy, gdy dawne modele reagowania przestają wystarczać, a zagrożenie wymusza działania wykraczające poza dotychczasową politykę państwa. W polskich warunkach ta nadzwyczajność nie jest już jedynie kategorią strategiczną, lecz codziennym doświadczeniem regionów przygranicznych.

przez Rosję przekreśliły złudzenie trwałego ładu postzimnowojennego. Przełom nabrał nowego wymiaru w lutym 2022 roku: pełnoskalowa inwazja rosyjska na Ukrainę przesunęła pole walki do granicy z państwem członkowskim NATO, czyniąc z Rzeczypospolitej państwo frontowe w sensie dosłownym.

Dla teoretyków sekurytyzacji¹ przełom to moment, w którym zagrożenia egzystencjalne zostają uznane przez aktorów politycznych i legalizują nadzwyczajne działania wykraczające poza normalną politykę. Polska przeszła przez ten próg: wzrost wydatków obronnych do 4% PKB, budowa bariery na granicy wschodniej, ustawa

¹ Buzan, B., Wæver, O., de Wilde, J., *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder 1998.

o obronie Ojczyzny (2022) i rozbudowa sił zbrojnych do poziomu 300 tys. żołnierzy – wszystko to są działania nadzwyczajne, uzasadniane nadzwyczajnością chwili. Regiony przygraniczne są przestrzenią, w której owa nadzwyczajność nie jest abstrakcją, lecz codziennością.

Wschodnia granica Unii Europejskiej przestała być wyłącznie przestrzenią wymiany i integracji, a stała się jednym z kluczowych filarów bezpieczeństwa całej wspólnoty. Od jej szczelności i sprawności zależy dziś nie tylko stabilność państw granicznych, lecz także trwałość swobody, na której opiera się cały projekt europejski.

Wschodnia granica jako oś bezpieczeństwa europejskiego

Przez dekady wschodnia granica Unii Europejskiej postrzegana była przede wszystkim jako strefa tranzytu i wymiany – handlowej, kulturowej, ludzkiej. Traktaty stowarzyszeniowe i programy Partnerstwa Wschodniego tworzyły narrację o nieodwracalnym zbliżeniu Europy Środkowo-Wschodniej do zachodnich standardów demokratycznych. Bezpieczeństwo było w tej optyce pochodną integracji, a nie jej warunkiem wstępnym.

Logika ta uległa radykalnej rewizji. Strefa Schengen jest mechanizmem naczyń połączonych: szczelność granicy zewnętrznej w Polsce decyduje bezpośrednio o możliwości swobodnego przemieszczania się osób w całej Unii. Każdy systemowy deficyt na granicy wschodniej – kadrowy, technologiczny, prawny – przekłada się na zwiększoną presję na wewnętrzne mechanizmy

kontroli w państwach oddalonych o tysiące kilometrów.

Województwo podlaskie: geopolityczna anatomia regionu

Województwo podlaskie zajmuje obszar 20 187 km² w północno-wschodnim narożniku Polski. Graniczy z obwodem grodzieńskim Białorusi (ok. 186 km), a poprzez Litwę pozostaje w bezpośrednim sąsiedztwie z obwodem kaliningradzkim Rosji. Przez jego terytorium przebiega fragment zewnętrznej granicy Schengen, będącej jednocześnie granicą NATO. Ta kumulacja znaczeń – prawnych, militarnych, symbolicznych – nadaje regionowi wyjątkową pozycję w europejskim systemie bezpieczeństwa.

Paradoks Podlaskiego polega na tym, że region historycznie niedoinwestowany i peryferyjny staje się – wskutek logiki bezpieczeństwa – węzłem o znaczeniu strategicznym. Przez jego terytorium przebiegają korytarze Via Baltica i Rail Baltica, będące kluczowymi trasami dostaw wojskowych NATO na wschodnią flankę. Białystok, jako regionalny ośrodek logistyczny, przejmuje rolę, której nie przewidywały żadne poprzednie strategie rozwoju regionalnego.

Województwo podlaskie z peryferyjnego regionu stało się jednym z kluczowych węzłów bezpieczeństwa europejskiego (granica strefy Schengen i NATO), w którym krzyżują się współczesne zagrożenia hybrydowe. To właśnie na przykładzie takich przygranicznych regionów najpełniej widać, że bezpieczeństwo Europy zależy dziś nie tylko od decyzji państw i sojuszy, lecz także od odporności lokalnych wspólnot i infrastruktury.

Jesienią 2021 roku świat obserwował sceny bezprecedensowe we współczesnej historii Europy: tysiące migrantów z Iraku, Syrii, Afganistanu i Konga, sprowadzonych przez białoruskie służby specjalne, koczowało w lasach Podlasia w dramatycznych warunkach humanitarnych. Reżim Łukaszenki, odpowiadając na zachodnie sankcje, uruchomił mechanizm instrumentalizacji migracji – celowego, zorganizowanego kierowania ludzi w stronę granicy UE jako narzędzia presji politycznej.

Działania hybrydowe stanowią osobną kategorię zagrożeń, trudną do zidentyfikowania i neutralizowania. Podlaskie doświadcza ich bezpośrednio: obejmują one fałszywe narracje o okrucieństwach polskich służb granicznych, ataki na infrastrukturę komunikacyjną (w tym incydenty na liniach kolejowych tranzytowych) oraz manipulacje społecznościami na terenach przygranicznych. Region jest też polem eksperymentu w zakresie odporności społecznej: lokalne społeczności – leśnicy, rolnicy, pracownicy społeczni, aktywiści – znalazły się na pierwszej linii zarządzania kryzysem, nierzadko wyprzedzając decyzje centralnych instytucji.

Polska w NATO i UE: sojusze w czasie przełomu

Przełom 2022 roku zastał Polskę w momencie wyjątkowej determinacji do wzmocnienia wschodniej flanki NATO. Polska nie tylko utrzymała – wbrew krytykom – konsekwentne wsparcie militarne i humanitarne dla Ukrainy, ale również stała się centrum logistycznym całego zachodniego wysiłku pomocowego. Lotnisko w Rzeszowie, porty w Gdańsku oraz właśnie korytarze przez Podlaskie stały się tętnicami zachodniej solidarności z Kijowem.

Jednocześnie Polska wypracowała nową pozycję negocjacyjną w ramach UE i NATO. Decyzja o przeznaczeniu 4% PKB na obronność – najwyższy wskaźnik w sojuszu – zmieniła dynamikę dyskusji o *burden-sharing*. Ponadto program Tarcza Wschód, ogłoszony w 2024 roku, zakładający budowę rozbudowanych umocnień wzdłuż wschodniej i północno-wschodniej granicy, wpisuje województwo podlaskie jako priorytetowy obszar militarnej infrastruktury Europy.

W czasie strategicznego przełomu sojusze zyskują realną wartość wtedy, gdy przekładają się na gotowość do wspólnego ponoszenia kosztów, odpowiedzialności i ryzyka. Polska, wzmacniając wschodnią flankę NATO i stając się zapleczem logistycznym wsparcia dla Ukrainy, współtworzy dziś bezpieczeństwo europejskie nie tylko politycznie, lecz także infrastrukturalnie i operacyjnie.

Rola regionu: między autonomią a integracją systemową

W debacie o zarządzaniu wielopoziomowym (*multi-level governance*) regiony przygraniczne pełnią podwójną rolę. Z jednej strony są wykonawcami polityki centralnej: implementują przepisy krajowe i unijne, udostępniają infrastrukturę, współpracują ze służbami mundurowymi. Z drugiej – dysponują wiedzą lokalną, sieciami zaufania i zasobami, których centrum nie jest w stanie zapewnić.

Wymiary roli regionu:

- Koordynacja operacyjna: samorząd województwa koordynuje działania służb, NGO i instytucji publicznych w terenie,

wypełniając lukę między decyzją centralną a rzeczywistością na granicy.

- Absorpcja środków europejskich: projekty z Interreg, BMVI i funduszy spójności pozwalają na budowę infrastruktury granicznej, systemów monitoringu i rozwijanie potencjału służb.

Regiony przygraniczne wzmacniają bezpieczeństwo państwa nie tylko przez wykonywanie decyzji centrum, lecz także przez wiedzę lokalną, zaufanie społeczne i zdolność działania tam, gdzie centralne instytucje nie sięgają wystarczająco skutecznie. W wielopoziomowym systemie zarządzania to właśnie połączenie kompetencji państwa i zasobów regionu decyduje o realnej odporności.

- Dyplomacja terytorialna: historyczne kontakty transgraniczne z regionami Litwy i Białorusi tworzyły miękkie mechanizmy stabilizacji; ich zamrożenie po 2020 r. jest samo w sobie stratą dla bezpieczeństwa.
- Budowanie odporności: programy edukacyjne, szkolenia dla samorządów i służb, sieci wczesnego ostrzegania o zagrożeniach hybrydowych.
- Reprezentacja w UE: Komitet Regionów UE i EUWT – kanały artykulacji potrzeb regionów pogranicza w procesie legislacyjnym Unii.

Wyzwania strukturalne a kierunki rekomendacji

Nowa sytuacja regionu czyni wyraźniejszymi poważne wyzwania o charakterze strukturalnym, takie jak poniższe.

- Napięcie bezpieczeństwo–prawa człowieka. Długoterminowa legitymizacja polityki

granicznej UE zależy od zdolności do pogodzenia skutecznej ochrony granicy z przestrzeganiem wartości leżących u podstaw Unii. Brak trwałego rozwiązania prowadzi do erozji zaufania zarówno wśród obywateli UE, jak i na arenie międzynarodowej.

- Presja demograficzna. Regiony przygraniczne tracą ludność aktywną zawodowo na rzecz metropolii. Kurczenie się lokalnych społeczności oznacza mniejszą odporność społeczną, trudności z rekrutacją do służb granicznych i rosnącą zależność od zewnętrznych zasobów.
- Fragmentaryzacja zarządzania. Podział kompetencji między Frontexem, krajową Strażą Graniczną, wojskiem i samorządem generuje ryzyko powstawania luk koordynacyjnych. Brakuje jednolitego, zintegrowanego systemu zarządzania kryzysowego na poziomie regionu.

Trwałe bezpieczeństwo granicy wymaga nie tylko skutecznych procedur i infrastruktury, lecz także spójnego zarządzania, silnych wspólnot lokalnych oraz poszanowania praw człowieka.

Odpowiedzią na strukturalne wyzwania i nową sytuację regionów przygranicznych powinny być poniższe działania.

- Wzmocnienie mechanizmów dialogu między instytucjami UE a regionami przygranicznymi, tak aby przepisy dotyczące zarządzania granicą uwzględniały wiedzę i specyfikę tych ostatnich.
- Dedykowane środki na budowanie odporności społecznej – nie tylko technologicznej, ale też edukacyjnej i wspólnotowej – wzmacniające lokalne sieci wzajemnego wsparcia.

- Spójna interpretacja prawna dopuszczalnych praktyk granicznych na poziomie UE, eliminująca niepewność, która sprzyja działaniom naruszającym prawa człowieka.
- Integracja planu Tarcza Wschód ze strategią rozwoju regionalnego województwa podlaskiego – tak, aby militaryzacja granicy nie ograniczała, lecz wzmacniała potencjał społeczno-ekonomiczny regionu.
- Odbudowa sieci dyplomacji terytorialnej z państwami bałtyckimi i Ukrainą jako elementu miękkiego bezpieczeństwa wschodniej flanki.

Podlaskie – zwierciadło Europy

Województwo podlaskie jest nie tylko geograficznym, ale i aksjologicznym pograniczem Europy. To tutaj w najbardziej dosłowny sposób sprawdzana jest treść europejskich traktatów: czy solidarność jest prawdziwą zasadą, czy tylko słowem; czy prawa człowieka obowiązują również w deszczowej puszczy nocą; czy wspólne bezpieczeństwo jest wspólnie finansowane i solidarnie wystawiane na próbę.

Polska w czasach przełomu przyjęła na siebie ciężar wschodniego perymetru europejskiego

bezpieczeństwa. Podlaskie jest w tej układance pierwszą linią obrony – w sensie militarnym, informacyjnym i humanitarnym zarazem. Skuteczność tego regionu jako węzła bezpieczeństwa nie jest kwestią jedynie polską: jest europejską współodpowiedzialnością.

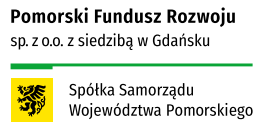
Podlaskie stało się dziś miejscem, w którym Europa sprawdza nie tylko skuteczność swoich mechanizmów bezpieczeństwa, lecz także wiarygodność własnych wartości. To, jak wspólnota odpowie na wyzwania pogranicza, pokaże na ile realna jest solidarność, współodpowiedzialność i polityczna spójność.

Odpowiedź, jakiej Europa udzieli na tę próbę, będzie miała trwałe konsekwencje – nie tylko dla migrantów i mieszkańców pogranicza, ale także dla tożsamości i wiarygodności całego projektu europejskiego. Regiony graniczne zasługują na to, by być traktowane nie jako problem do zarządzania, lecz jako partnerzy w budowaniu bezpieczeństwa – ze wszystkimi zasobami, które ze sobą wnoszą, i z należnym szacunkiem dla wyzwań, którym na co dzień stawiają czoło. ■

O AUTORZE

Łukasz Prokorym – prawnik i samorządowiec. 7 maja 2024 roku został wybrany przez Sejmik Województwa Podlaskiego na Marszałka Województwa Podlaskiego. Ukończył studia prawnicze i doktoranckie z zakresu prawa na Uniwersytecie w Białymstoku. W 2014 roku zdał egzamin na radcę prawnego i od tego czasu – do wyboru na marszałka – wykonywał ten zawód. W latach 2014–2018 pełnił również funkcję adwokata kościelnego w Sądzie Metropolitalnym Białostockim, a od 2021 roku posiada uprawnienia doradcy restrukturyzacyjnego. Zasiadał w radach nadzorczych spółek: WOSiR Szelment (członek rady), Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami w Suwałkach oraz Stadion Miejski w Białymstoku (w obu jako przewodniczący rady). W latach 2018–2024 był Przewodniczącym Rady Miasta Białystok. Jest Członkiem Zarządu Związku Województw Rzeczypospolitej Polskiej oraz Rady Konsultacyjnej Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. We wrześniu 2024 roku został powołany na Członka Komitetu ds. Umowy Partnerstwa na lata 2021–2027 przez Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej.

Partnerzy

Pomorski Thinkletter

2026 nr 2 (59)

BEZPIECZEŃSTWO I ODPORNOŚĆ POLSKI W CZASACH PRZEŁOMU I NOWYCH ZAGROŻEŃ

MODERNIZACJA I ROZWÓJ ARMII

- JAK TO ZROBIĆ MĄDRZE I EFEKTYWNIER?

SUWERENNOŚĆ TECHNOLOGICZNA I RODZIMY PRZEMYSŁ

- NOWY EKOSYSTEM ROZWOJU POLSKI

SPÓJNE PAŃSTWO I SPOŁECZEŃSTWO

WOBEC WOJNY KOGNITYWNEJ I HYBRYDOWEJ

REGIONALNE I LOKALNE FILARY BEZPIECZEŃSTWA

- NOWE PRIORYTETY SAMORZĄDÓW

POBIERZ CAŁĄ PUBLIKACJĘ

www.kongresobywatelski.pl

